

Spory mesta Trenčína so šľachticmi

VIERA BERNÁTOVÁ

Niet pochýb o tom, že mesto Trenčín bolo v novoveku slobodným kráľovským mestom. Malo svoje privilégia, ktoré to potvrdzovali, aj jeho okolie ho tak vnímalo. Napriek tomu sa šľachta, bývajúca na hrade, snažila presadzovať svoje hospodárske záujmy, a keďže tieto boli často na úkor mesta, vznikali neutíchajúce spory medzi mestom a hradom.

Mesto sa dokonca dostalo do urbára panstva a hradu Trenčín ako jeho poplatník. V urbároch z rokov 1608, 1623, 1639 a 1652 sa píše, že mesto, hoci je slobodné, má platiť už od čias kráľa Ferdinanda hradu cenzus.¹ Nevieme, z čoho sa vyvinul tento cenzus, pravdepodobne to bol príspevok na opravu hradu, keď sa opravoval pred tureckým nebezpečenstvom.² Mesto neprotestovalo, kým sa tento poplatok platil kráľovským kastelánom alebo záložným majiteľom hradu. V roku 1600 však dostal hrad do svojich rúk Štefan Ilešházi (Illésházy), ktorý si dal vpísať do donácie aj cenzus a mýto v meste.³ Tu sa však už mesto vzoprelo a protestovalo. Dokazovalo, že vo svojom privilégiu má napísané, že cenzus má platiť kráľovi alebo kráľovským kastelánom na hrade Trenčín, doslova: „nám a našej kráľovskej pokladnici alebo našim kastelánom na hrade Trenčín“ a nie je tam napísané, že ho má platiť Štefanovi Ilešházi.⁴ Richtár a rada mesta Trenčína požiadali panovníka, aby po získaní hradu Štefanom Ilešházim do vlastníctva mesto ďalej neplatilo cenzus hradu priamo, ale Uhorskej komore, ktorá ho poukáže hradu. Operovalo s tým, že keď bol hrad už predaný do rúk šľachtica a prestal patriť kráľovi, táto povinnosť už nemá miesto, lebo mesto nie je majetkom kráľa.⁵ Naopak, Štefan Ilešházi na platení cenzu trval a rozdelil ho na dve splátky, ktoré boli splatné na sviatky Svätého Juraja a na Svätého Michala. Sťažoval sa, že mesto mu spôsobuje

¹ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Bratislave, pobočka Trenčín (ďalej ŠAP TN), fond (ďalej f.) Magistrát mesta Trenčína (ďalej MG TN), Spory mesta s hradom (ďalej Spory), č. 116-119.

² HORVÁTH, Pavel. Trenčín v období novoveku (1526 – 1848). In ŠÍSMIŠ, Milan (ed.). *Trenčín, vlastivedná monografia*. Bratislava : Alfa, 1993, s. 99.

³ Doklad o tom je správa Ostrihomskej kapituly o uvedení Štefana Ilešháziho do držby panstva hradu Trenčín na základe donácie. ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 15. 11. 1600.

⁴ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 13.

⁵ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 16.

neprávosti a odmieta platiť cenzus, čo mesto naozaj vytrvalo robilo. Štefan Ilešházi podal preto na mesto žalobu na Trenčianskej stolici. Roku 1602 sa konalo dokonca vypočúvanie svedkov, kde okrem iných otázok zisťovali aj to, či mesto bolo vždy slobodné a podriadené len kráľovi. Túto skutočnosť potvrdilo 66 svedkov.⁶

Panovník rozhodol v prospech mesta a povolil v roku 1601 platenie cenzu Uhorskej komore.⁷ Ilešházi si však poplatok opäť vymohol. Po jeho smrti v roku 1609 vydalo dokonca mesto listinu, v ktorej sa zaväzuje platiť Kataríne Pálfiovej (Pálffyovej), vdove Štefana Ilešháziho, jej dedičom a budúcim pánom Trenčianskeho hradu svätójurskú a svätomichalskú daň a skutočne v tom roku zaplatilo vysokú sumu, až 487 zlatých. Je to poplatok za 5 rokov, keďže ročná platba sa pohybovala okolo 97 až 104 zlatých.⁸ Napokon Katarína Pálfiová v tom istom roku v súlade s testamentom svojho manžela venovala celú sumu mestskej škole, a tým ukončila podporovanie tejto inštitúcie.⁹ Ďalší ilešháziovski dedičia sa potom ešte sporadicky vracali k požiadavke cenzu, keď chceli donútiť mesto k iným ústupkom vo vzájomných sporoch. Ešte v roku 1618 Gašpar Ilešházi protestoval, že mesto mu odmieta platiť daň, ktorú vždy platilo Štefanovi Ilešházi. Ale mesto v záujme ochrany svojich práv svoj záväzok o platení cenzu hradu odvolalo.¹⁰ Aj v roku 1649 Gabriel a Juraj Ilešháziovci hrozili, že odoberú mestu príspevok na mestskú školu, lebo mesto sa vraj o školu nestará.¹¹ Žiadali tiež, aby mesto podávalo z poplatku vyúčtovanie. Nakoniec ustúpili od svojej požiadavky. V urbári panstva z rokov 1623, 1639 a 1652 sa už len mechanicky opakovala táto povinnosť bez faktického plnenia. Okolo roku 1726 mesto samo vyhlásilo, že cenzus hradu neplatí, naopak hradný pán platí mestu poplatok zo svojich domov, ktoré má v meste.¹²

Hradní páni dávali najavo svoju nadradenosť nad mestom. Štefan Ilešházi v odpovedi arcivojvodovi, ktorému sa mešťania sťažovali na porušovanie svojich práv, napísal, že mešťania spôsobujú neprávosti jemu a nie on im. Pred niekoľkými rokmi bol vraj Trenčín osadou rybárov, ktorá patrila hradu a hrad daroval kráľ jemu. Takéto dehonestujúce vyjadrenie vyvracia mestský pisár, ktorý na dokument dopísal, že je doložené, že v roku 1060 Moravia zničila vážsky breh až po mesto Trenčín. Teda už vtedy bol Trenčín mestom.¹³ Gašpar Ilešházi udrel dokonca na verejnosti trenčianskeho mešťana.¹⁴ Aj ďalší vlastníci hradu Juraj Ilešházi adresoval mešťanom urážlivé slová roku 1651, keď boli uňho na hrade kvôli riešeniu sporných otázok. Mešťania si poznačili aj mená prítomných šľachticov ako svedkov

⁶ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 24.

⁷ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 26. 6. 1601.

⁸ THURZOVÁ, Jana. *Hospodárenie mesta Trenčína v r. 1531 – 1635*. Diplomová práca. Filozofická fakulta UK v Bratislave, Katedra československých dejín a archívniectva, 1977/78, tabuľka č. 3 za s. 87.

⁹ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 10. 9. 1609.

¹⁰ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 6. 10. 1618.

¹¹ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 31. 8. 1649.

¹² ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 71.

¹³ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 21.

¹⁴ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 18. 11. 1617.

pre prípadné vyšetrovanie tejto urážky.¹⁵ Roku 1670 žiadal Gabriel Ilešházi kráľa, aby zrušil exempciu pre Juraja Silvaia, ktorý pri voľbe senátu za prítomnosti komisárov a Ilešháziho urazil katolíkov a okrem toho vraj navádzal na vzdanie sa mesta Apafimu a Turkom. Juraj Silvai zastával v meste rôzne úrady, bol aj richtárom. Mal však šľachtické výsady a bol jedným z najbohatších mešťanov a presvedčeným protestantom. Gabriel Ilešházi sa ďalej v liste vyjadril, že keby bolo mesto pripojené k hradu, nevystrekovalo by rohy proti kráľovi.¹⁶ Snaha podriadiť si mesto tu teda zo strany hradu vždy bola.

Páni hradu zasahovali aj do súdnej kompetencie mesta, keď chránili pred trestom zločincov. Juraj Ilešházi dal dovieŕ na hrad Jána Révaja (Révay), ktorý bol v meste obvinený z vraždy. Mesto nástojilo, aby ho Juraj Ilešházi vydal, lebo vrah patrí pod jurisdikciu mesta.¹⁷ Pred trestom ušiel z mesta na hrad aj šľachtic Samuel Dežerický. Vpustili ho tam, ukrývali a keď mestský sluha žiadal jeho vydanie mestu, sluhu uväznili na hrade.¹⁸

V urbári panstva a hradu Trenčín sa spomína aj poplatok, ktorý majú platiť rybári. Ilešháziovci vyžadovali túto poddanskú povinnosť aj od rybárov mesta Trenčína. Už roku 1603, krátko po nadobudnutí hradu, zadržali na hrade mestského rybára Jána Tvrdoňa a pán hradu sa vyjadril, že ho nepustí z väzenia, kým nezaplatí 10 zlatých.¹⁹ V tom istom roku sa opakovalo násilie na mestských rybároch. Panskí sluhovia hádzali na nich kamene. Mesto sa bránilo, že podľa starých privilégii mu patrí slobodný rybolov. Na žiadosť mesta vykonala Ostrihomská kapitula roku 1615 vyšetrovanie svedkov, kde okrem iných otázok bola aj záležitosť rybolovu. Z 212 svedkov 100 potvrdilo, že mesto mohlo v minulosti slobodne loviť ryby v priestore dvoch míľ poniže a poverše hradu.²⁰ Aj v ďalších rokoch sa spomínajú spory o lovenie rýb, hoci mesto dokladalo svoje právo listinami.

Dlhotrjavúci a márný boj viedlo mesto o územie patriace k mestskej fare. Bývali tu kedysi organisti mesta. Roku 1550 tam kapitán hradu začal stavať stajne, proti čomu sa mesto bránilo.²¹ Neskôr mesto tvrdilo, že požičalo tento pozemok hradu, ktorý potreboval stajne, keď mal prísť na hrad kráľ Maximilián a odvtedy si ho hradní páni natrvalo prisvojili. Nazývalo sa všeobecne Na maštaliach. Záložná majiteľka hradu Margita Séčiová (Széchyová) tam zriadila v roku 1568 krčmu.²² Chcela iste dostať naspäť peniaze, ktoré dala za hrad, a využívala na to každú príležitosť. Mesto neustále protestovalo proti zásahom do svojich práv. Ona sa však nechcela vzdať príjmu z čapovania. Aký postoj mala k mešťanom, dokazuje táto udalosť: Jedného dňa roku 1569, keď raňajkovala za prítomnosti podžupana

¹⁵ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 52.

¹⁶ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 63.

¹⁷ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 64.

¹⁸ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 33, Listiny, 28. 2. 1612.

¹⁹ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 26.

²⁰ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 38.

²¹ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 1.

²² ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 130.

a notára Trenčianskej stolice, ohlásili jej sluhovia, že na hrad prichádzajú mešťania mesta Trenčína. Pani povedala prítomným šľachticom: „Viem, prečo prišli, ale choďte a povedzte im, že pre zdravotné problémy a iné starosti sa nemôžem s nimi osobne rozprávať, nech povedia vám, čo chcú“. Mešťania odkázali, že prišli veľkomožnú pani požiadať, aby nerobila to, čo doteraz žiadny hradný pán, aby totiž na škodu mesta a proti jeho slobodám nezriaďovala vnútri mesta krčmu a nečapovala svoje víno na mieste, ktoré patrí mestu. Nech láskavo zachová slobody mesta. Pani prostredníctvom šľachticov odpovedala, že im nevyhoví, lebo keď mešťania môžu mať krčmy vo svojich domoch, v čom im ona neprekáža, tak aj ona môže urobiť vo svojom dome to, z čoho má úžitok. Dom, v ktorom je krčma, patrí podľa nej hradu. Hrad si zobrala do zálohu preto, aby mala z neho úžitok. Mešťania poprosili šľachticov, prostredníctvom ktorých komunikovali, aby pani prehovorili, nech upustí od čapovania vína. Keď sa pokúšali prehovoriť ju, ešte viac sa rozohnila, že v žiadnom prípade neurobí, čo žiadajú, a nech sa sťažujú, kde chcú.²³ Mesto sa aj sťažovalo a z rozhodnutia kráľa musela po viacnásobnom urgovaní krčmu zrušiť. Prestažovala ju však pred hornú mestskú bránu.

Neskôr mal hrad v zálohu Imrich Forgáč (Forgách), s ním však mesto nemalo dlhšie spory o krčmu na tomto mieste. Až Štefan Ilešházi okolo roku 1602 začal čapovať víno a zriadil tam aj jatku a vínnu pivnicu.²⁴ Mesto proti tomu vytrvalo protestovalo a dokazovalo, že ani v donácii nemá Štefan Ilešházi žiadnu zmienku o tomto mieste a o krčme. Žiadalo navrátiť pozemok mestu. Štefan Ilešházi zase dôvodil, že pozemok je preňho dôležitý, lebo je vstupnou bránou k hradu. Ak sa mu odoberie, môže sa mu zahatať vstup do hradu. Za jeho čias sa krčma začala volať Závoj. Neskôr dokonca prinútil pod hrozbou bitky mestského richtára Michala Leseneiho, aby mu predal vedľajší mestský dom, ktorý sa volal Chudobovský. Richtár neskôr predaj odvolal, pretože ho urobil pod nátlakom, ale nič to nepomohlo.²⁵ Domy a pozemok zostali stále v rukách Ilešháziho. Jeho nástupca Gašpar Ilešházi okrem krčmy, ktorá potom už nastalo zostala v rukách hradu, postavil na tomto mieste ešte drevenú budovu, v ktorej bol parný kúpeľ.²⁶ Za čias Juraja Ilešháziho, ktorý prestúpil na katolícku vieru a bol priaznivcom jezuitov, bola krčma Závoj v zálohu u jezuitov.²⁷ Mesto sa však aj v ďalšom storočí pokúšalo o navrátenie sporného pozemku a domu, v ktorom bola krčma Závoj. Panská krčma odoberala mestu príjem z čapovania vína. Mesto preto zakázalo svojim obyvateľom chodiť do nej.²⁸ Spor s Jozefom Ilešházim, v ktorom išlo aj o iné sporné otázky, sa riešil v rokoch 1732 – 1733. Mesto napokon ustúpilo

²³ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 28. 2. 1569.

²⁴ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 15, 28, 130.

²⁵ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 26. 7. 1619.

²⁶ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 10. 6. 1623.

²⁷ Generálny archív Spoločnosti Ježišovej v Ríme (ďalej ARSI), Fondo Gesuitico, 18 – Collegia, No 1642 – Trenčín, Transumpt Ostrihomskej kapituly z 24. 2. 1657, inzert z 2. 8. 1655.

²⁸ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 96.

od svojho práva na dom Závoj²⁹ a odvolalo zákaz chodiť doňho pre svojich obyvateľov.

Páni hradu chceli profitovať aj z mýta, ktoré zriadovali na škodu mesta pred hornou mestskou bránou. Kráľ Maximilián roku 1570 musel na protesty mesta Margite Séčiovej dôrazne nariadiť, aby prestala s takými nepravosťami, ako je zriadenie mýtnice pred mestskou bránou pri moste. Nariadil jej, aby plnila zmluvu napísanú pri získaní hradu.³⁰ V nej sa asi zaviazala, že bude rešpektovať privilégia mesta. Kráľ pohrozil, že inak použije účinnejšie prostriedky na zakročenie proti utláčaniu mešťanov. Keď dostal roku 1600 donáciu na hrad Štefan Ilešházi, dal si do nej vpísať aj právo na mýto mesta. Mesto však okamžite protestovalo a okamžite si dalo potvrdiť svoje práva a uviesť sa do ich užívania.³¹ Ilešháziovci potom tvrdili, že oni majú svoju donáciu skoršieho dáta ako mesto svoju konfirmáciu. Lenže mesto oponovalo, že vždy proti sporným miestam v ilešháziovskej donácii protestovalo. V donácii je totiž klauzula „ak sa nebude protirečiť“. Keďže mesto protestovalo, nemôže sa majiteľ hradu odvolávať ani na pokojné užívanie mýta, ako to urobil Jozef Ilešházi.³² Mesto tvrdilo tiež, že nemožno kúpiť majetok, ak je to v rozpore s právami iných. Spor kvôli protestom mesta proti Ilešháziovej donácii sa vliekol dlhé roky na kráľovskej súdnej tabuli, ale Ilešháziovci sa opakovane na predvolanie nedostavili.³³ Popri tom sa viedli čiastkové spory o jednotlivé práva. Panské mýto z mesta sa však predsa podarilo odstrániť. Panskí úradníci v neskorších storočiach tvrdili, že pre záplavami zničený pozemok pred hornou mestskou bránou ho premiestnili do neďalekého Orechového. Bolo tam už roku 1646, lebo vtedy Gašpar Ilešházi vydal inštrukciu pre orechovského mýtnika.³⁴ Ale aj odtiaľ sa snažil mýtnik zasahovať až do Trenčína. Svedčí o tom zákaz Trenčianskej stolice pre orechovského mýtnika Praznovského roku 1681 vyberať mýto v meste.³⁵ Roku 1694 znova kráľ Leopold zakázal vyberať mýto pre pána hradu na uliciach mesta.³⁶

Roku 1709 vyhorel hostinec v Orechovom, v ktorom bola umiestnená panská mýtnica. Mikuláš Ilešházi vtedy požiadal mesto, aby ju na určitý čas mohol preniesť k mestu za most cez Váh. Mala tam byť dovtedy, kým sa opäť nepostaví zničený hostinec.³⁷ Mesto s tým súhlasilo. Pri meste boli teda dve mýtnice – panská i mestská. Podľa článku 15 kráľovských dekrétov z rokov 1715 a 1723 sa prebytočné mýtnice, ktoré sú na škodu kráľovskej pokladnici, mali zrušiť. Okrem toho podľa zákona malo byť na jednom mieste len jedno mýto. Mesto sa v rokoch 1726 – 1727 sporilo s panstvom, pretože obe strany boli presvedčené o oprávnenosti svojho mýta. Striedali sa argumenty a protiargumenty jednej i druhej strany.

²⁹ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 106.

³⁰ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 7. 5. 1570.

³¹ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 10. 11. 1600, 15. 10. 1601.

³² ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 129.

³³ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 6. 11. 1612, 27. 10. 1615, 26. 10. 1622.

³⁴ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 17. 6. 1646.

³⁵ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 1. 4. 1681, Spory, č. 129.

³⁶ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 10. 12. 1694.

³⁷ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 66.

Kráľovská miestodržiteľská rada svojím výnosom z 3. decembra 1726 priznala právo vyberať mýto v Trenčíne mestu a nie grófovi Ilešházi a poverila Trenčiansku stolicu vykonaním rozhodnutia.³⁸ Ilešházi bol hlavným županom Trenčianskej stolice, preto sa stolica zdráhala vyplniť rozhodnutie Kráľovskej miestodržiteľskej rady. Mesto sa všemožne snažilo presadiť jej rozhodnutie. Trvalo dlhší čas, než sa to podarilo a mesto muselo vynaložiť na presadenie svojho práva nemalé prostriedky.³⁹

Aj lukratívne miesto pred hornou mestskou bránou bolo predmetom neutíchajúcich sporov medzi hradom a mestom. Mesto tvrdilo, že táto časť patrila pôvodne mestu, len po bitke pri Moháči sa jej zmocnili páni hradu. Záložná majiteľka hradu Margita Séčiová tu v roku 1570 zriadila krčmu, proti čomu mesto protestovalo a sťažovalo sa kráľovi. Na základe jeho mandátu musela Margita Séčiová krčmu zrušiť. Po získaní hradu Štefan Ilešházi zriadil na tomto mieste jatku, v ktorej sa nielenže predávalo mäso, ale čapovalo aj pivo. V roku 1703 bola jatka kvôli bezpečnosti z vojenského hľadiska zbúraná. Po rákociovskom povstaní ju však Mikuláš Ilešházi nanovo postavil,⁴⁰ hoci mesto opätovne protestovalo. Neskôr bola zničená povodňou, ale Jozef Ilešházi ju roku 1731 opäť postavil za protestov mesta, ktoré vždy tvrdilo, že mu sporné územie patrí.⁴¹

V tejto časti vykazuje urbár hradu z rokov 1608, 1623, 1639 a 1652 skladisko, kde sa ukladalo seno, ku ktorému bol pripojený dom pre práčku. Predtým tu bol pivovar. Mesto však tvrdilo, že miesto pre pivovar odstúpilo zo svojho územia a v pivovare sa čapovalo pivo pre nemeckých vojakov.⁴² Neskôr, roku 1682, bol dekrétom kráľa Leopolda v tejto časti skonfiškovaný tzv. rákociovský, alebo fiškálov dom spolu s pekárňou a zriadil sa tu vojenský sklad.⁴³ V roku 1731 kráľovský zásobovací komisár prenechal sklad mestu.⁴⁴ Mesto dalo výmenou za inú budovu v meste pre potreby skladu (alebo sýpky). V získanej budove skladu (sýpky) pred hornou bránou zriadilo mesto hostinec K bielemu baránkovi.⁴⁵ Hrad si však naďalej robil na budovu hostinca nárok a spor sa riešil od roku 1771 na kráľovskej súdnej tabuli. Ešte v roku 1785 sa pri riešení sporu vykonala obhliadka budovy. Z jednej strany susedila so župným domom. Na tej strane budovy, ktorá bola obrátená k ramenu Váhu, bol hostinec, v strednom trakte ležiacom pri skale bolo miesto pre stajňu a vozíky a debnársku dielňu. Tretia strana slúžila ako židovská synagóga.⁴⁶ Spor vyhral Ján Ilešházi, ale mesto použilo prostriedok odporu a bolo znovu predvolané na kráľovskú tabuľu v roku 1794. Medzitým však hostinec K bielemu baránkovi v požiari z roku 1790 vyhorel. V 19. storočí je

³⁸ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 72.

³⁹ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 5. 11. 1731 ante.

⁴⁰ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 22. 9. 1711.

⁴¹ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 31. 10. 1731.

⁴² ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 122, 128.

⁴³ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 25. 4. 1682.

⁴⁴ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 20. 9. 1731.

⁴⁵ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 120; f. Zbierka máp a plánov, č. 57.

⁴⁶ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 123.

pred mestskou bránou na mape zaznačený hostinec patriaci už Ilešháziemu.⁴⁷

Mesto dostalo v stredoveku privilégium na užívanie okolitých lesov, ktoré patrili šľachticom. Šľachta bránila mešťanom užívať svoje lesy, a tak sa spory o lesy často obnovovali. Konali sa vyšetrovania svedkov a mesto dokazovalo, že malo právo na lesy drietomské, súčanské, soblahovské, lehotské aj kubranské.⁴⁸ Páni hradu namietali, že lesy sú zdevastované. Nielenže zakazovali mestu používať svoje lesy, ale aj svojim poddaným zakazovali dovážať drevo do mesta. Z času na čas dochádzalo k dohodám. Napríklad páni hradu vyčlenili mestu malú časť lesa Lipovec, namiesto mestom odstúpeného územia na vrchu Chrib. Mesto s tým však nebolo spokojné. Roku 1654 sa páni hradu s mestom pokonali tak, že dovolili mešťanom rúbať drevo pre vlastnú potrebu na tých miestach, kde mali dovolené ilešháziowski poddaní.⁴⁹

Osobitný záujem malo mesto na užívaní vrchov Sokolice. Vrchy boli blízko mesta a v prípade akútnej potreby dreva, napríklad na rýchle vybudovanie mostov po povodni, alebo hrádzí na Váhu, bolo drevo naporúdzi. Nemuseli ho privážať s veľkými nákladmi zďaleka. Mesto bojovalo o užívanie breziny na tomto vrchu, o lámanie kameňa, o lúky a pasienky pod Sokolicami. Pod Sokolicami malo mesto aj vápenku a tehelnú, ku ktorým im povolil cestu Gabriel Ilešházi cez svoju lúku roku 1659.⁵⁰ Miesto pre vápenku a tehelnú však mesto zrejme obsadilo protiprávne, lebo v ďalších storočiach už patrilo toto miesto hradu a len s jeho povolením mohli mešťania lámať kameň na stavbu kostolíka Svätej Anny roku 1767.⁵¹

Tesne pod hradom v okolí hornej mestskej brány bolo rameno Váhu, cez ktoré mesto postavilo mostík. Každoročnými povodňami bývali mosty poškodené alebo zbúrané. Tak v polovici 18. storočia mesto tiež po povodni znovu postavilo tento mostík. Vtedy sa páni hradu ohradili, že jedna jeho časť je postavená na území hradu a robili si nárok na celý mostík. Mesto, zrejme z obavy, aby neprišlo o mýto slúžiace na udržiavanie mostov, bojovalo o vlastníctvo mostíka. Nakoniec sa dohodlo s hradom, že mostík budú udržiavať spoločne a ak by bol zničený, budú sa striedať v jeho obnovovaní.⁵²

V rokoch 1650 – 1652 viedlo mesto spor s Jurajom Ilešháziom o Baršoňov dom v meste. Juraj Ilešházi ho kúpil od Žigmunda Baršoňa, ale mesto s kúpou nesúhlasilo a odmietlo Ilešháziho uviesť do držby. Dokonca ozbrojení mešťania obsadili dom a bránili Ilešháziemu, aby doňho doviezol víno na čapovanie.⁵³ Uhorská komora, ktorá posudzovala spor, prisúdila dom Ilešháziemu a nariadila mestu uvoľniť ho. Mesto muselo v roku 1652 zaplatiť Ilešháziemu aj

⁴⁷ ŠAP TN, f. Zbierka máp a plánov, č. 65.

⁴⁸ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 24.

⁴⁹ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 60.

⁵⁰ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 7. 10. 1659.

⁵¹ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 13. 3. 1767.

⁵² ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 16. 10. 1751.

⁵³ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 3. 7. 1652, 7. 7. 1952; ARSI, Provincia Austria, Litterae annuae, kniha č. 140, rok 1650, s. 56.

výdavky spojené so sporom v sume 1000 zlatých.⁵⁴ Juraj Ilešházi potom predal dom ostrihomskému arcibiskupovi a ten ho dal jezuitom.

V 18. storočí sa začali páni hradu miešať do patronátneho práva mesta a osobovali si právo navrhovať farára. Mesto malo listinu o slobodnej voľbe farára už z roku 1434, na ktorú sa odvolávalo. V skutočnosti aj presadilo svojich kandidátov na miesto mestského farára a svoje právo si obhájilo.

Páni hradu si robili nárok aj na trhové poplatky v čase jarmokov v meste. Margita Séčiová dokonca zaberala drevený tovar kupcom.⁵⁵ Neskôr tieto poplatky prisúdili kráľovskí komisári mestu, ale aj potom sa pokúšali hradní páni o narušenie slobodných trhov.

Tesné susedstvo hradu a mesta nútilo sporné stránky ku kompromisom a dohodám. V rokoch 1610 – 1613 dochádzalo k násilnostiam kvôli užívaniu vrbiny pod hradom. Služobníci hradu tam zbili sluhov mešťanov, ktorí rezali prútie. Páni sa vyhrážali, že z hradu budú strieľať na mešťanov. Napokon došlo k dohode a vrbina sa rozdelila na polovicu.⁵⁶ K dohode prišlo aj v rokoch 1589⁵⁷ a 1743,⁵⁸ keď sa mesto a hrad dohodli na hraniciach svojho územia. Do neskoršej dohody sa však nezahrnulo územie pred hornou mestskou bránou, ktoré sa preto muselo riešiť na kráľovskej súdnej tabuli.

Nepriateľstvo medzi pánmi hradu a mestom nebolo nezmieriteľné. Napríklad záložný majiteľ hradu Imrich Forgáč uprostred sporov s mestom daroval mestskej škole 157 kníh.⁵⁹ Popri tom obhajoval svoje hospodárske záujmy – aj rozširovaním hradného územia na úkor mesta. Koniec koncov sa iba snažil získať späť prostriedky vynaložené na kúpu hradu a získať aj niečo navyše. Jeho úsilie o získanie majetku bolo iste pochopiteľné, veď sám sa kráľovskému dvoru pri žiadosti o rekompenzáciu výdavkov na opravu hradu predstavil ako úbohý otec štyroch nevydatých dcér, ktorým musel pripraviť veno.⁶⁰

Aj Gašpar Ilešházi musel na Vianoce roku 1622 odložiť svoje nepriateľstvo voči mestu z náboženských dôvodov. Keď sa chystal na spoveď, farár mu pripomenul, že medzi ním a mestom sú spory o slobodné rúbanie dreva v lesoch patriacich hradu, o krčme pod hradom a iné. Prv, než sa tieto spory nejako nenapravia, nemôže pristúpiť k stolu Pána. Gašpar Ilešházi poslal preto k mestskému senátu dvoch vyslancov. Jedným z nich bol samotný farár. Žiadali mestskú radu, aby prisľúbila, že v najbližšom možnom termíne uzatvorí s ním priateľskú dohodu a odpustí mu všetky urážky, aby mohol pristúpiť ku spovedi.

⁵⁴ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 10. 7. 1652, 12. 9. 1652.

⁵⁵ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 2.

⁵⁶ ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 36.

⁵⁷ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 18. 10. 1589.

⁵⁸ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 6. 8. 1743.

⁵⁹ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 10. 2. 1589.

⁶⁰ ŠAP TN, f. MG TN, Listiny, 20. 12. 1593.

Senát poslal na hrad svojich vyslancov, ktorí odpovedali, že jeho Veľkomožnosť môže pristúpiť ku spovedi, lebo senát nechová v srdci žiadne urážky. Bude však brániť svoje slobody a privilégiá podľa zákonov kráľovstva právnou cestou, ako je to dovolené každému. Čo sa týka dohody o sporných otázkach v súčasnosti nemožno nič sľúbiť, lebo najskôr to musí schváliť celá komunita, a potom dostane jeho Veľkomožnosť priamu odpoveď. Dodali však, že jeho Veľkomožnosť môže ísť pokojne k stolu Pána. Senát ho ubezpečuje, že nie je proti dohode, ktorá bude v súlade s mestskými privilégiami.⁶¹

Mesto zase vyšlo v ústrety Mikulášovi Ilešházimu v roku 1709,⁶² keď žiadal o dočasné premiestnenie svojho mýta z Orechového bližšie k mestu kvôli zničenej budove mýtnice v Orechovom. Mesto mu to dovolilo vzhľadom na zachovanie dobrého susedstva. Mesto tiež očakávalo od neho, že mu bude nápomocný pri kráľovskom dvore z titulu svojej funkcie – od roku 1706 bol totiž kancelárom Uhorskej dvorskej kancelárie, kráľovský radca a komorník.⁶³

Spory s hradom sa ukončili až potom, ako roku 1790 vyhorel a stratil svoj význam. V 19. storočí ho už viac neopravovali.

⁶¹ ŠAP TN, f. MG TN, Mestská kniha z roku 1622, zápis z 24. decembra na vloženom liste na konci knihy.

⁶² ŠAP TN, f. MG TN, Spory, č. 66.

⁶³ BABIČOVÁ, Katarína - HÁBL, Vlastimil - UČNÍKOVÁ, Danuta. *Ilešháziovci*. Trenčín : Laugar, 1998, s 10.